

sma i izvješća koja se podrobno raščlanjuju razvidno postaje da je Minuccijeva zadarska epizoda bila obilježena problemima s mletačkim vlastima, konzervativnim stavovima zadarske zajednice, ali i neriješenim stanjem crkvenoga gospodarstva i položajem Zadra u neposrednome ratnom okružju. Minuccijevi pastoralni ciljevi bili su usmjereni u više smjerova, a ponajprije su se odnosili na pokušaj otvaranja dijecezanskoga sjemeništa, sazivanje provincijske sinode kao i na iskorenjivanje disciplinskih prijestupa među klericima i laicima. U ovim poglavljima sadržani su, nadalje, podaci o brojnim nadbiskupovim aktivnostima (vizitacija grada Paga, izvješća i molbe Kuriji), a ovdje saznajemo i o njegovome sukobu s kanonicima, problemima u svezi s postizanjem neovisnosti zadarske Crkve (uz stalna previranja na relaciji Rim – Mletačka Republika), ali i o Minuccijevu pogledu i odnosu prema islamskome svijetu. Naposljetku, teško opterećen problemima u svojoj nadbiskupiji, načetoga zdravlja, nadbiskup Minucci trajno odlazi iz Zadra 6. studenoga 1602. godine.

Jedno od završnih poglavlja bavi se Minuccijevim djelom *Povijest uskoka* (*Historia degli Vscochi*, 282-303), najpoznatijim djelom ovoga uglednog premeta te se podrobno donosi njegov sadržaj i ukazuje na historiografsku vrijednost. U završnome dijelu knjige (*Ponovno na Dvoru*, 305-321) autor prati završne godine Minuccijeva života i djelovanja, posebice boravak u Njemačkoj i posljednje misije. Preminuo je u Münchenu u noći 7. ožujka 1604. i pokopan je u kapeli Sv. Andrije u isusovačkoj crkvi Sv. Mihovila u istome gradu. U epitafu na grobu uklesano je da je služio kao zadarski nadbiskup, da je bio tajnik dvojice papa i savjetnik bavarskih vojvoda. U Zadru je Minuccija naslijedio nadbiskup Viktor Ragazzoni (1604. – 1615.), koji se, kao i ostali mletački biskupi, prilagodio protucrkvenoj državnoj politici za vrijeme Interdikta. Stoga je Minuccijev otpor na pokoncilskoj liniji predstavljao kratku epizodu koja se njegovim odlaskom ugasila.

Na kraju knjige sadržani su sažeci na talijanskom, njemačkom i engleskom jeziku (323-338), *Popis uporabljenih izvora i literature* (341-352), *Kazalo imena* (353-367) te *Kazalo zemljopisnih imena* (369-383).

Knjiga Josipa Vrandečića, zasnovana na pomnome iščitavanju i raščlambi arhivskoga gradiva, uistinu je zaokružena monografija u kojoj se doslovno prate sve životne etape premeta Minuccija Minuccija. Diplomatske misije od Rima i Venecije do Njemačke, djelovanje na nadbiskupskome tronu u Zadru i tamošnja pregnuća, procjepi između lokalnih sredina, moćnih država te aktualni politički i vjerski odnosi diljem Europe, zorno se opažaju raščlambom ovdje detaljno predstavljenoga i u tekst pretočenoga arhivskoga gradiva. Stoga će ova knjiga bez ikakve dvojbe biti vrijedan prinos crkvenoj i društvenoj povijesti, ne samo hrvatskoga ranonovovjekovlja, nego će – posebice ako se djelo prevede na neki strani jezik – pridonijeti boljemu poznavanju pojedinih etapa u povijesti Katoličke crkve na europskoj razini.

Lovorka Čoralčić

**Kristijan Juran, *Otok Murter u 16. i 17. stoljeću, Murter: Narodna knjižnica i čitaonica Murter; Ogranak Matice hrvatske Murter, 2017, 194 stranica***

Kristijan Juran, profesor na Odjelu za povijest Sveučilišta u Zadru, dokazani je višegodišnji istraživač povijesti Murtera, dalmatinskih otoka i grada Šibenika (npr. *Tišnjanska matica krštenih i vjenčanih (1608. – 1638.): O starim tišnjanskim prezimenima i obiteljima*, Šibenik, 2015.; *Stari i novi stanovnici Šibenika i njihovih predgrada u drugoj polovici 17. i početkom 18. stoljeća*, Šibenik, 2017. i dr.), a svoj znanstveni rad zasniva na podrobnome uvidu u izvorno gradivo iz niza arhiva, ponajprije onih u Zadru i Šibeniku.

Knjiga koja se ovdje prikazuje prerađena je inačica doktorskoga rada pod naslovom *Otok Murter u razdoblju mletačke uprave (1412. – 1797.)*, obranjenoga na Sveučilištu u Zadru 2009. godine. Iz ove su knjige izostavljeni dijelovi doktorata koji su prethodno objavljeni u raznim časopisima ili zbornicima, a uvrštena su nova, tijekom proteklih godina postignuta znanstvena otkrića. Rad je nastao pomnim istraživanjem raznovrsnoga arhivskog materijala iz Državnoga arhiva u Zadru, Državnoga arhiva u Šibeniku i Biskupskoga arhiva u Šibeniku, pri čemu je osobito uporabljen fond zadarskoga arhiva pod imenom Bilježnici Šibenika. Uporabljene su i objavljeni izvori kao što su, primjerice, Šibenski statut i *Commissiones et relationes Venetae* te odgovarajuća znanstvena literatura.

Nakon *Sadržaja* (5-7) i sažetoga *Proslova* (9-10) knjiga započinje *Uvodnim razmatranjima* (11-15) u sklopu kojih se pregledno donosi opis arhivskoga gradiva i način (metodologija) njegove uporabe u istraživanju i raščlambi zadane problemske teme te predstavljaju dosadašnja historiografska postignuća (K. Stošić, B. Dulibić, A. Šupuk, S. Kulišić, J. Kolanović, G. Novak i drugi).

Prva veća cjelina ove knjige (*Strukture, procesi, pojave*, 17-136) prati povijesni razvoj otoka Murtera u regionalnome kontekstu tijekom ranoga novog vijeka. Posebna se pozornost pridaje osmanskim provalama, izbjeglištvu stanovnika, posebnosti smještaja otoka (blizina kopna), važnosti murterskoga akvatorija za istočnojadransku plovidbu, problemima tijekom ratova u 16. i 17. stoljeću, gusarstvu, vezama s uskocima, ali i vezama s muslimanima (trgovina). Prema zapisima onovremenika autor posebno poglavlje posvećuje slavnome murterskom vinu, čestoj deliciji na stolovima mletačkih patricija. Razmatrajući, nadalje, stanovništvo otoka Murtera u navedenome razdoblju, Juran prati migracije Murterina, useljavanje morlaka, analizira opće demografske prilike, donosi tablični pregled kretanja broja

stanovnika po selima od 15. do 17. stoljeća te se osvrće na društvenu slojevitost i stanje imućnosti stanovnika (većinom ruralnih). Uočava se, naime, da migracije nisu bitno utjecale na tamošnja demografska kretanja, nego je na njih presudnu ulogu imao konkretan prirodni prirast, a sama činjenica da je broj stanovnika naglo porastao tumači se okolnošću nastanka naselja Tisno. Važan prinos demografskoj povijesti Murtera jest i iznošenje konkretnih znanstvenih podataka koji pokazuju da naselje Betina nije nastalo useljavanjem izbjeglica iz zaleđa, nego razmještanjem domicilnoga žiteljstva. Također, na osnovi brojnih izvora, među kojima izdvajamo kroniku Frane Divnića iz 17. stoljeća (uza sve netočnosti koje ona sadrži), autor jasno upozorava na haranje epidemije kuge kao i na trajanje ratova s Osmanlijama, što je sve u konačnici – uz druge čimbenike – u velikoj mjeri utjecalo na pojedine etape depopulacije otoka.

Važan dio ove cjeline odnosi se na zemlju kao izvor egzistencije Murterina. Isprva u vlasništvu šibenske komune, otok Murter s vremenom je sve više postajao posjedom niza šibenskih plemićkih obitelji, među kojima se osobito izdvajaju Mihetići, Linjičići, Simeonići, Dragojevići i Divnići. Razmatra se, nadalje, vlasnička podjela, terminologija koja se odnosi na obrađivače zemljišnih posjeda (kolon, kmet, težak), obveze obrađivača prema vlasnicima posjeda (rente, tlačka, darovi i drugo) kao i problem uporabe pašnjaka i gajeva. Na osnovi arhivskih dokumenata razvidno je također i da je bavljenje Murterina pomorstvom bilo iznimka, a ribarstvo siromašno i tehnološki zastarjelo.

Čitateljima će osobito biti zanimljiva cjelina o svakodnevlju Murterina u ranome novom vijeku (*Kako je don Petar tražio nevolje i druge priče iz murterske davnine: Svakodnevlje i nesvakidašnji događaji na otoku Murteru u 16. i 17. stoljeću*, 137-178). Kroz procese, pohranjene u Biskupskome arhivu u Šibeniku, potanko se raščlanjuju iskazi, pritužbe i svjedočenja te na ovome mjestu saznajemo

za brojne obične Murterine, njihove svaki-dajšne probleme, ćud, ponašanje i sudbine. U nizu manjih poglavlja ove cjeline na površinu izlaze brojni težaci, župnici, plemići, gasari... Knjiga završava *Zaključkom* (179-182), pregledom uporabljenih izvora (183) i literature (185-190) te sažetkom na engleskome jeziku (191-194).

Monografija Kristijana Jurana nastala je kao rezultat višegodišnjega predanog rada na arhivskim dokumentima koji se odnose na murtersko rano novovjekovlje. Čitanjem pojedinih cjelina i poglavlja knjige razvidno je kako su vanjske (blizina kršćansko-osmanske granice, sukobi, ali i gospodarska suradnja) i unutarnje (teritorijalna ekspanzija zemljišnih posjeda Murterina) okolnosti utjecale na razvoj otoka, koji je – upravo zbog svoga pograničnog obilježja – i do danas sačuvao svoja prepoznatljiva obilježja. Kontekstualizacijom općih prilika na Murteru u navedeno doba knjiga je ujedno i vrijedan primjer za povjesničare demografije pojedinih hrvatskih mikrocjelina i putokaz na koji je način potrebno obuhvatno pristupiti obradi povijesti stanovništva određenih regija ili naselja.

Lovorka Čoralić

**Richard Basset, *For God and Kaiser: The Imperial Austrian Army from 1619 to 1918*, New Haven; London: Yale University Press, 2015, 591 stranica**

Godine 2015. objavljena je monografija *For God and Kaiser: The Imperial Austrian Army from 1619 to 1918* u izdanju Sveučilišta Yale. Ovo opsežno djelo autora Richarda Bassetta detaljno i slikovito prati povijesni razvoj vojske u službi vladara iz dinastije Habsburg u razdoblju od početka Tridesetogodišnjega rata (1618. – 1648.) do kraja Prvoga svjetskog rata (1914. – 1918.). Kroz ovaj su period Habsburgovci vladali prostranim teritorijem koji je bio objedinjen pod nazivom Habsburška Monarhija, od 1804. Austrijsko

Carstvo, a od 1867. godine Austro-Ugarska Monarhija. Istovremeno, do 1806. godine Habsburgovci su gotovo neprekidno nosili i titulu careva Svetoga Rimskog Carstva. Iz toga razloga, s obzirom da se radi o vojnim snagama koje su bile unovačene na temelju raznih prava i s ciljem obrane različitih teritorija kojima su Habsburgovci vladali, autor se koristi terminom *The Imperial Austrian Army* kako bi objedinio te razne vojne snage koje su bile na raspolaganju habsburškim vladarima.

Polazište Bassetovu istraživanju predstavljaju tvrdnje ranijih povjesničara o neučinkovitosti i neuspjehu habsburških vojnih snaga. Kako bi se suprotstavio tim stajalištima, autor kroz prikaz povijesnoga razvoja ove vojske nastoji istaknuti tri njezina ključna segmenta. Prvi se odnosi na njezinu odlučujuću ulogu u povijesti Europe, odnosno na neprestanu težnju za uspostavljanjem ravnoteže međunarodne moći kao i na znatnu ulogu u obrani kršćanstva. Druga važna karakteristika koju Basset naglašava jest činjenica da je habsburška vojska bila sastavljena od pripadnika različitih nacionalnosti i vjeroispovijesti, dok joj je treće obilježje povezanost i neraskidivost s habsburškom dinastijom. Sagledavanjem povijesti habsburških vojnih snaga kroz ta tri aspekta nastoji se prikazati neumorna težnja vodećih vojnih figura da odgovore raznovrsnim izazovima evolucije ratovanja kroz pojedina stoljeća kao i uputiti ih na činjenicu da se kvaliteta vojske ne treba nužno mjeriti na temelju konačnih ishoda ratova.

Knjiga se sastoji od ukupno dvadeset i šest poglavlja koja su kronološki grupirana u tri veće cjeline: *The Habsburg Connection* (10-181), *Revolution and Reaction* (183-361) i *Imperial and Royal* (363-540). Poglavlja ne donose samo opise ratova i bitaka u kojima su sudjelovale habsburške vojne snage, nego se prate i vojne reforme koje su za cilj imale prilagoditi habsburšku vojsku novim izazovima pojedinoga doba. Na kraju knjige nalazi se Kazalo pojmova, a uz popratne